

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ РЕГІОНУ

Обґрунтовано необхідність податкового контролю в забезпеченні своєчасності та повноти надходжень податків до бюджету, що сприяє виконанню державними органами влади функцій щодо забезпечення економічної безпеки, визначено групи загроз економічній безпеці, які можливо зменшити посиленням податкового контролю, запропоновано шляхи вдосконалення податкового контролю.

Tax control provides a timeliness and plenitude of receipts of taxes in a budget, that is instrumental in implementation the public organs of power of functions of providing of economic safety, the groups of threats of economic safety, which it is possible to avoid or decrease by tax control, are certain, the ways of perfection of tax control are offered.

Ключові слова: податковий контроль, економічна безпека, загрози, податки, пільги.

Вступ. Забезпечення економічної безпеки входить до складу основних функцій держави і залежить від існуючих внутрішніх і зовнішніх умов. Економічна безпека виражається не тільки в захищеності національних інтересів держави, але і в готовності і здатності інститутів влади створювати механізми захисту національних інтересів розвитку економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства. Вона є складовою стратегії національної безпеки України, затвердженої указом президента (№ 105/2007 від 12.02.07р.). Загрози економічній безпеці є різноплановими, зумовленими зовнішніми і внутрішніми чинниками. Причому для різних суб'єктів один і той же чинник може мати різне спрямування. Так, для господарського суб'єкта зміна податкового законодавства є зовнішнім чинником і збільшення податкового навантаження є загрозою його економічній безпеці. Для держави навпаки цей чинник є внутрішнім, а посилення податкового навантаження на суб'єктів господарювання посилює економічну безпеку. Тому вирішення проблеми узгодженості оподаткування з економічною безпекою є актуальним і потребує дослідження.

Питання економічної безпеки держави та суб'єктів підприємницької діяльності розглянуто у працях вітчизняних та російських учених: Бурбелі О.А., Пекіна А.Ю., Ляшенко О.М., Бичкової О., Сенчагова В.К. та ін. В цих працях знайшли відображення визначення економічної безпеки, класифікація існуючих загроз, оцінювання ризиків, способи їх уникнення. Дослідженню проблем оподаткування та податкового менеджменту присвячені праці Іванова Ю.Б., Крисоватого А.І., Кизима А.Ю., Бураковського В.В. Відзначаючи позитивне значення їх досліджень в розв'язанні досліджуваних проблем, ці розробки не позбавлені і деяких недоліків. До них, зокрема, слід віднести відсутність єдиної методологічної основи визначення зв'язку оподаткування та економічної безпеки.

Метою статті є розробка підходів до визначення впливу податкового контролю на економічну безпеку регіону.

Основний розділ. Діяльність регіональних органів влади має бути спрямована на локалізацію вірогідних загроз економічній безпеці. Такі загрози поєднано у групи, що представлено в табл. 1.

Однією з головних причин, що викликають виникнення вище перелічених погроз, є фінансова дестабілізація економіки, що виражена в нестійкості фінансового положення більшості суб'єктів господарювання, несприятливому інвестиційному кліматі, інфляційних процесах. Фінансова безпека держави виступає одним з найважливіших елементів економічної безпеки.

Для забезпечення фінансової безпеки необхідне створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких практично виключається можливість зловживання фінансовими коштами і переорієнтації фінансових потоків в незакріплені законодавством сфери їх використання. При цьому економічні відносини мають забезпечувати можливість концентрації державних фінансових потоків в обсягах, необхідних для виконання покладених на державу завдань і функцій. Основними загрозами фінансовій безпеці виступають нестійкість фінансової системи, слабкий розвиток інфраструктури фондового ринку, зростання внутрішнього і зовнішнього боргу, криза інвестиційної сфери, низька ефективність бюджетно-податкової системи, дисбаланс в динаміці макроекономічних показників.

У зв'язку з тим, що основним фінансовим ресурсом держави є податкові доходи, на рівень фінансової і економічної безпеки безпосередньо впливає механізм мобілізації фінансових ресурсів в розпорядження держави, ефективність і стійкість функціонування податкової системи, дієвість податкової політики і податкового контролю. Податки для держави виступають не тільки як ресурсний чинник і інструмент впливу на економічні і соціальні процеси, тобто є чинником забезпечення економічної безпеки, але і відображають залежність держави від окремих платників податків і територій, що є причиною посилення погроз безпеці.

Одним з найважливіших критеріїв, що характеризують стан фінансової стійкості країни і її окремих регіонів, є рівень збирання податків. Показник збирання податків відображає ефективність функціонування всієї податкової системи і, зокрема, податкових органів та інших органів влади і управління у сфері оподаткування. В забезпеченні фінансової безпеки виникає проблема визначення безпечного рівня збирання

податків, в межах якого державні органи мають можливість акумулювати в своїх руках необхідний обсяг фінансових ресурсів і своєчасно реагувати на виникаючі погрози безпеці. В даний час такий рівень не визначено. При розробці цього показника доцільно враховувати не тільки загальний рівень збирання податків, але і рівень по конкретних їх видах.

Таблиця 1

Класифікація загроз економічній безпеці

Групи загроз	Характеристика загроз
Соціальні	Збільшення майнової диференціації населення і підвищення рівня бідності, що виражається в різкому розшаруванні суспільства з переважанням мас бідного населення, зростанні безробіття, затримках виплати заробітної плати і, відповідно, підвищенні ризику соціальних конфліктів.
Структурні	Нераціональність структури економіки яка зумовлена спрямованістю економіки на первинну переробку сировини, неконкурентоспроможністю вітчизняної продукції, згортанням виробництва найбільш важливих галузей промисловості, підривом науково-технічного потенціалу, проникненням іноземних фірм на внутрішній ринок з метою витіснення вітчизняної продукції, зростанням зовнішнього боргу і відповідним збільшенням бюджетних витрат на його погашення.
Регіональні	Відмінності в рівні соціально-економічного розвитку регіонів, наявність економічно депресивних, кризових і відсталих районів, порушення виробничо-технологічних зв'язків між господарюючими суб'єктами окремих регіонів і істотний розрив в рівні виробництва національного доходу на душу населення між окремими регіонами.
Кримінальні	Тіньовий сектор економіки, зловживання, що зумовлені послабленням системи державного контролю.

Фінансовий стан господарюючих суб'єктів є основним чинником, що формує базу оподаткування. В даний час можна говорити про фінансову кризу підприємств, яка виражається в значній кількості збиткових, неплатоспроможних підприємств, значних масштабах розкрадань фінансових ресурсів, нецільовому використанні бюджетних коштів, свідомому спотворенні обліку для виведення фінансових ресурсів з-під податкового контролю. Падіння прибутковості і рентабельності виробництва викликає дестабілізацію податкової системи. Потенційною базою оподаткування є тіньовий сектор економіки В таких умовах дієва система податкового контролю грає провідну роль в забезпеченні економічної безпеки.

Податковий контроль як одна з основних функцій держави, сприяє успішній реалізації податкової політики, підвищенню рівня збирання податків в бюджетну систему, допомагає розкрити порушення податкової дисципліни. Ефективність здійснення податкового контролю багато в чому визначає рівень фінансової безпеки, достатність коштів в бюджеті дає можливість органам влади і управління здійснювати заходи щодо нейтралізації погроз безпеці.

Для здійснення податкового контролю функціонує ряд спеціалізованих органів, сферою діяльності яких є оподаткування. Контролюючими органами є органи державної податкової служби щодо податків, які направляється до бюджетів та державних цільових фондів, та митні органи.

Податковий кодекс України визначає способи здійснення податкового контролю. Це ведення обліку платників податку, інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної податкової служби, перевірки та звірки. Відповідно до Податкового кодексу органи державної податкової служби мають право проводити камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки. Камеральна перевірка проводиться виключно на підставі даних, зазначених у податкових деклараціях (розрахунках) платника податків. Камеральна перевірка податкових декларацій і розрахунків здійснюється безпосередньо у державній податковій інспекції. Метою проведення камеральної перевірки податкової звітності є виявлення та упередження на першому етапі можливих порушень податкового законодавства за рахунок застосування окремих методів контролю та аналізу діяльності суб'єктів господарювання. Якість камерального контролю забезпечує ефективність документального контролю, оскільки за наслідками камерального аналізу здійснюється відбір платників податків, до яких для проведення перевірки на місці виїжджають працівники податкових органів. Основними завданнями камеральної перевірки є:

- перевірка своєчасності надання звітності до органу ДПС; логічний контроль (перевірка логічного зв'язку між окремими звітними і розрахунковими показниками, порівняння звітних показників з показниками попереднього звітного періоду);
- перевірка обґрунтованості застосування ставок податку і податкових пільг, правильності відображення показників, необхідних для обчислення бази оподаткування (виявлення методологічних помилок);
- перевірка узгодженості показників, що повторюються в податкових деклараціях і розрахунках;

– співставлення даних податкової звітності з ПДВ з інформацією, отриманою від митних органів та інших джерел;

– попередня оцінка податкових декларацій і розрахунків щодо достовірності окремих звітних показників, наявності сумнівних фактів або невідповідностей, що вказують на можливі порушення податкового законодавства.

За результатами камеральної перевірки здійснюється цілеспрямований відбір платників податків для проведення виїзних перевірок, які підвищують ефективність податкового контролю. Жодна виїзна перевірка не повинна закінчуватися нульовим результатом, за винятком перевірки платників податків, що проходять процедуру ліквідації.

В даний час широкого розповсюдження набула проблема «легального» зловживання податковим законодавством та податкових злочинів. Під легітимним відходом від податків розуміються специфічні форми планування господарської діяльності, найму робочої сили або розміщення фінансових коштів платника податків з метою максимального зниження виникаючих при цьому податкових зобов'язань за рахунок застосування різних пільг. Для багатьох платників податків економія на податкових платежах стала джерелом додаткового фінансування і чинником, що підвищує конкурентоспроможність їх продукції. Схеми і методи скоєння податкових злочинів набувають все більш складного для їх виявлення і припинення характеру. Найчастіше на території регіонів здійснюються податкові правопорушення, пов'язані з незаконним відшкодуванням ПДВ з бюджету, використанням конвертаційних центрів, наданням «нульових» балансів, не віддзеркаленням фінансово-господарських операцій в бухгалтерському обліку, приховуванням факту фінансово-господарської діяльності, порушенням черговості платежів. Вони нерідко зв'язані зі скоєнням тяжких злочинів і відмиванням доходів від злочинної діяльності.

У зв'язку з вищевикладеним виявляється необхідність підвищення ефективності податкового контролю для забезпечення фінансової і економічної безпеки. Одним зі способів підвищення ефективності є подальше скорочення кількості податків, а також існуючих податкових пільг. Причому з податкового законодавства необхідно виключити пільги, які можуть застосовувати тільки обмежений круг платників податків у зв'язку з якими-небудь особливими характеристиками і які використовуються в схемах ухилення від сплати податків. Уникнути використання схем незаконного відшкодування ПДВ з бюджету, зокрема, можливо при введенні нової системи адміністрування ПДВ шляхом автоматичного відшкодування ПДВ без впливу людського фактора. Дана система, з одного боку, спростить повернення ПДВ добросовісним експортерам і, з іншого – зведе до мінімуму зацікавленість недобросовісних платників податків у використанні підставних фірм. При цьому буде виключена вірогідність повернення ПДВ при його фактичній відсутності в бюджеті і з'явиться гарантія стягнення податку і його надходження до бюджету.

Оскільки ухилення від сплати податків зумовлені економічними причинами, діяльність контролюючих органів з виведення господарюючих суб'єктів з тіньового сектора повинна бути заснована на економічних мотивах. Необхідне створення таких умов, щоб ризики при здійсненні діяльності в рамках тіньової економіки були високими і не покривалися прибутком від ухилення від сплати податків, а максимальна норма прибутку досягалася тільки у легальному секторі економіки.

Висновки. Вище викладене свідчить про залежність обсягу податкових надходжень до бюджету, які забезпечують економічну безпеку регіону, від податкового контролю. Налагоджений податковий контроль забезпечує своєчасне нарахування та сплату податків, запобігає уникненню платників податків від їхньої сплати, сприяє усуненню криміногенних ризиків в оподаткуванні. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на визначення показника збирання податків, розмірів податкового навантаження та його впливу на економічну безпеку господарюючого суб'єкта.

Література

1. Податковий кодекс України : кн. 12(18). – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 495 с. – (Бібліотека платника податків).
2. Бичкова Е. Налоговый контроль совершенствуется [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nalog.east-siberia.ru/be070604.htm>.
3. Экономическая безопасность: Производство – Финансы – Банки / [под ред. В. К. Сенчагова]. – М. : ЗАО «Финстатинформ», 1998. – 621 с.

Надійшла 05.04.2011